

Březen 2025

Moc práce: Trh, který formuje náš svět

Martin Zeman

Shrnutí

Pracovní trh je klíčovým faktorem ekonomického rozvoje a jeho podoba zásadně ovlivňuje konkurenceschopnost země. Stárnutí populace a klesající porodnost vedou k úbytku pracovní síly, což představuje významnou výzvu pro budoucí růst. Vedle demografických faktorů hraje zásadní roli i kvalita pracovní síly, kterou do velké míry určuje vzdělávací systém.

Hlavní body

- Demografické trendy vedou k úbytku pracovní síly, což může oslabit ekonomickou stabilitu.
- Snižování počtu odpracovaných hodin a změny v pracovních modelech mohou dále ovlivnit dostupnost pracovní síly.
- Struktura vzdělávání neodpovídá potřebám trhu práce, zejména v oblasti technologií a zdravotnictví.
- Reforma vysokého školství a lepší alokace lidského kapitálu jsou klíčové pro budoucí ekonomický růst.

Sundar Pichai, Satya Nadella, Arvind Krishna a Shantanu Narayen jsou jména, která v Česku možná nejsou mnohým příliš známá. Přesto jde o skupinu mužů, kteří z velké části řídí současný IT svět. Sundar Pichai je CEO Alfabetu, pod který spadá i společnost Google. Satya Nadella stojí v čele Microsoftu. Arvind Krishna je generálním ředitelem IBM a Shantanu Narayen vede společnost Adobe. Tito indicko-američtí generální ředitelé nejenže mají indické předky, ale také dokončili buď střední, nebo dokonce vysokou školu ve své rodné zemi, Indii. Tato čtveřice dokazuje, že i vzdělávací systém v méně rozvinutých částech světa dokáže vygenerovat špičkové odborníky, dokonce i v tak konkurenčním prostředí jakým je IT byznys. Kvalitní pracovní síla je základem ekonomicky úspěšného národa. Pojďme se společně podívat na to, jakým způsobem je generována nejen na Západě, ale primárně v České republice.

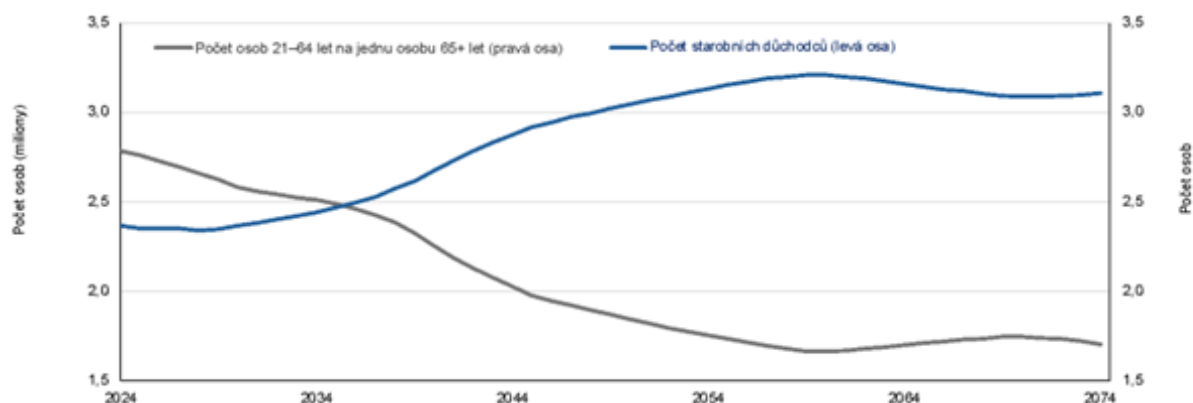
Na pracovní sílu se můžeme dívat prizmatem její kvantity i kvality. Z pohledu kvantity je hlavní proměnnou demografická situace a demografický vývoj. U kvality pracovní síly existuje více úhlů pohledu. Ukážeme si však, že v řadě ukazatelů jsou na tom Západ a Česká republika hůře, než bychom mohli očekávat.

Kvantita pracovní síly

Ruku v ruce s navyšováním ekonomické úrovně zemí dochází k postupnému, ale zcela standardnímu jevu – snižování porodnosti. Ekonomicky úspěšnější část populace totiž již nepotřebuje děti jako jistý druh levné pracovní síly. Současně snižování porodnosti souvisí s nárůstem pravděpodobnosti, že se děti dožijí dospělého věku (snižování dětské úmrtnosti). Toto jsou dva železné zákony, které platí a ovlivnily porodnost ve všech zemích při dosažení vyšší ekonomické úrovně. Současně s postupným získáváním vyšší úrovně, rodiče začali chápat benefity vzdělaných a lépe živěných dětí. To s rozšířením dostupnosti antikoncepce a změnou hodnot společnosti dramaticky změnilo demografické křivky v západním světě. Společnost by bez dodatečného přílivu migrantů nejen dramaticky stárla, ale i vymřela. Česká republika je i z tohoto pohledu jednoznačnou součástí Západu.

Ostatně demografické predikce pro ČR hovoří jasně. Počet starobních důchodců má kulminovat v roce 2059. V tomto období jich má být 3,2 milionu. Počet osob v produktivním věku (tedy 21–64 let) na jednoho občana staršího 65 let klesne v tomto časovém horizontu na 1,66 osob v produktivním (NRR, 2024).

Graf 1: Demografický vývoj – projekce do roku 2074 v České republice

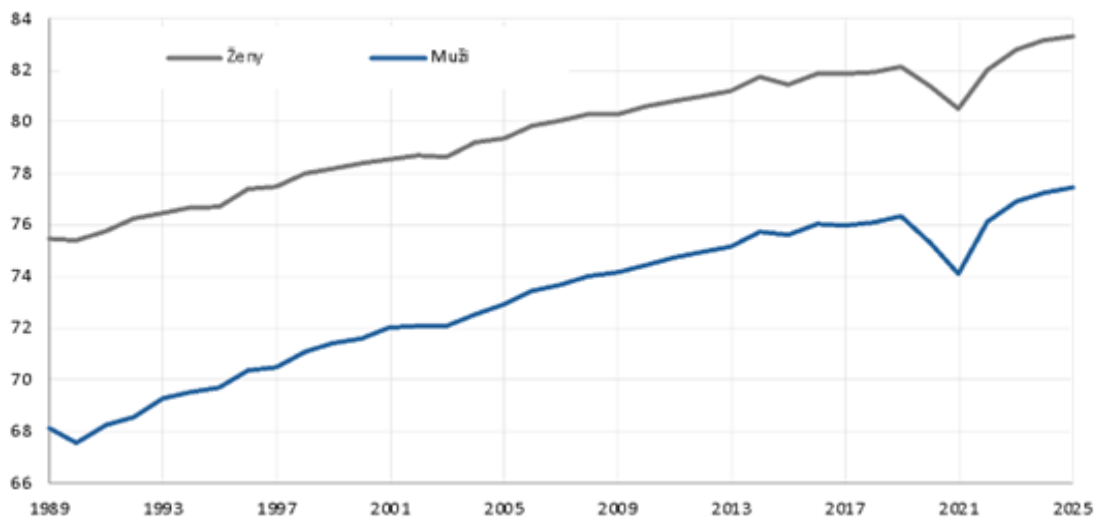

Zdroj: NRR, 2024

Tento postupný vývoj v rámci populace není úplně překvapivý. Jedním z hlavních determinantů demografického trendu je odchod tzv. Husákových dětí do penze a současné prodlužování věku dožití.

To, co působí jako jeden z největších úspěchů České republiky v postkomunistickém vývoji, zároveň snižuje její budoucí konkurenceschopnost. Vzhledem k inovacím ve zdravotnictví, zvyšování životní úrovně a s tím souvisejícím zlepšováním životního standardu lidé žijí výrazně déle. Ostatně očekávaná střední délka života při narození byla v roce 1989 u mužů 68,1 let a u žen zhruba 75,5 roku. Dnes, v roce 2025, je očekávaná střední délka života při narození u mužů téměř 77,4 let a u žen 83,3 let. To znamená, že délka dožití se nám prodloužila téměř o 10 let za tři a půl dekády.

Graf 2: Střední délka života v České republice

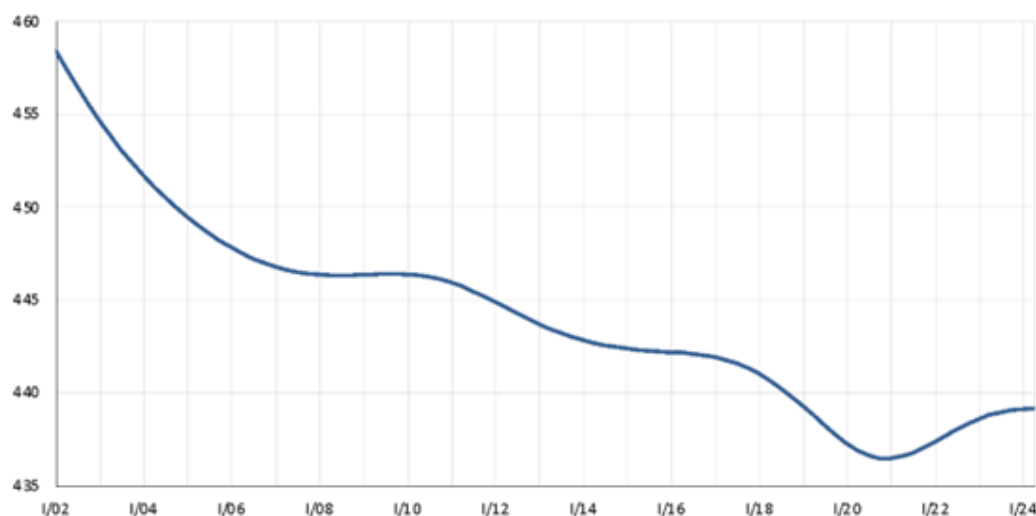

Zdroj: MF ČR, 2024

To, že populace bude postupně stárnout, bude nutně působit jako sněhová koule na hospodářskou konkurenceschopnost celé ekonomiky. Problémem není jen samotný fakt chybějící pracovní síly. Potíže může způsobit také to, že velká část zaměstnanců bude za svým pracovním vrcholem. Jedním z hlavních znaků rozvíjejících se ekonomik je právě vysoký podíl mladých lidí. To znamená té části pracovní síly, která je dynamická, ochotná a schopná učit se novým dovednostem a činnostem a která reprezentuje inovativní část populace.

Současný trend poklesu objemu pracovní síly je navíc doprovázen diskusemi o snižování počtu pracovních dní v týdnu. V letech 2015 až 2019 uskutečnil Island největší pilotní projekt na světě a lidé chodili do práce jen 35 až 36 hodin. Od té doby řada západních ekonomik tento zkrácený model diskutuje a postupně zavádí. Přestože v České republice v tuto chvíli neexistuje žádná významnější politická síla, která by toto navrhovala, ke snižování objemu odpracovaných hodin dlouhodobě dochází. Zatímco na začátku roku 2002 zaměstnanci odpracovali za čtvrtletí 458,4 hodiny, nejaktuálnější údaj z poloviny roku 2024 hovoří o kontinuálním poklesu na 439,1 hodiny. Ke zkrácení pracovní doby tedy dochází i u nás, a to v podstatě automaticky (MF ČR, 2024).

Graf 3: Průměrný počet odpracovaných hodin za čtvrtletí v České republice

Zdroj: MF ČR, 2024

Kvalita pracovní síly

Každý úspěšný hospodářský systém potřebuje nejen dostatek pracovní síly, zároveň je také důležité, aby zaměstnanci byli dostatečně kvalifikovaní a inovativní. O tom, jak se v české společnosti pracovní síla alokuje, rozhoduje trh. To je samozřejmě správné. Sledování cenových signálů je zcela zásadní i při výběru povolání. Koneckonců historie komunistické ČSSR je jasným příkladem toho, jak může být systém s přehnanými zásahy státu nefunkční.

Na druhou stranu často se pyšníme tím, že Česko je domovem lidí, kteří jsou vzdělanější, zručnější, vynalézavější, produktivnější a pracovitější. Tato relativně dobrá historická pozice však nemusí být trvalá. Ostatně naivní představy o tom, že stát do alokace pracovní síly nevstupuje, jsou zcela mimo aktuální hospodářskou realitu. Země, v níž drtivá většina obyvatel navštěvuje veřejné nebo státní střední školy, významným způsobem definuje svou budoucí pracovní sílu. V tuzemsku je to ještě umocněno principy fungování systému vysokého školství, kdy si stát ze své podstaty rozhoduje o tom, jaký počet lékařů, právníků, techniků, inženýrů či sociologů bude mít v budoucnu k dispozici. V roce 2023 navštěvovalo veřejné a státní vysoké školy 284 tisíc studentů. Na soukromé vysoké školy ve stejném období chodila necelá desetina studentů (29 tisíc) (ČSÚ, 2024).

Důležitá je z tohoto pohledu struktura budoucích absolventů těchto škol. Z 284 tisíc lidí, kterým stát poskytuje de facto vzdělání zdarma, jich studuje umění a humanitní vědy téměř 30 tisíc (tj. bez ekonomie, která je zařazena ve společenských vědách). Naproti tomu informační a komunikační technologie studuje pouze 23 tisíc zájemců a techniku, výrobu a stavebnictví jen 36 tisíc studentů. Zajímavá je také komparace, kdy vývoj a analýzu softwaru a aplikací studuje celkem 18 600 studentů, zatímco právo se věnuje studuje 11 tisíc (ČSÚ, 2024). Nabízí se tak otázka, zdali poměr, kterým chce stát definovat budoucí pracovní sílu, je nastaven správně.

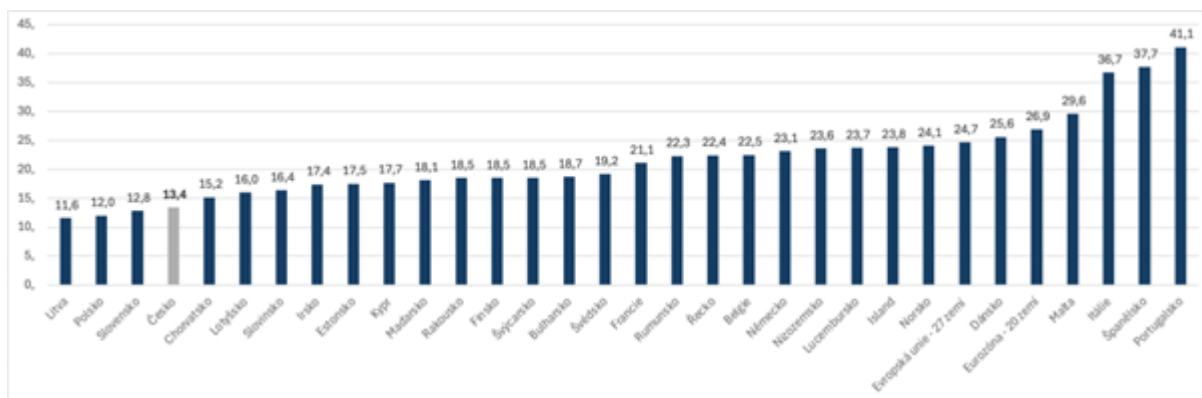
Toto jsou pozoruhodné statistiky vzhledem k široce uznávanému názoru, že v budoucnu budou mít komparativní výhodu právě země s rozvinutým IT sektorem. Pouze 23 tisíc lidí studujících informační a komunikační technologie může být pro budoucí českou ekonomiku zcela nedostatečné. Skutečně potřebujeme více absolventů umění a humanitních věd než odborníků na IT? Ostatně existují profese, jejichž sociální prospěšnost je vyšší (například doktoři nebo učitelé), a obory, jejichž sociální prospěšnost je nižší. Toto lhostejné stavění se k budoucnu, založené na neakceptování základní

návratnosti alokace pracovní síly pro společnost, kterou si stát ve své podstatě sám definuje prostřednictvím toho, že poskytuje vysokoškolské vzdělání zadarmo, je výsledkem práce nejen MŠMT akreditačního úřadu.

Dalším příkladem nedostatečné elasticity je situace ve zdravotnictví. Společnost jednoznačně potřebuje více lékařů, tedy existuje celospolečenská poptávka po navýšení kapacit lékařských fakult. Ta je však omezena nemožností udělit akreditační kvůli nedostatku kvalitních vyučujících. Otázkou zůstává, zda jde skutečně o nedostatek kvalitních vyučujících, nebo spíše o nedostatek lidí vyhovujících akreditačně-byrokratickému procesu úřadů.

I z pohledu samotného počtu vysokoškolsky vzdělané populace Česká republika nepatří mezi premianty mezi zeměmi Evropské unie. Pokud vezmeme věkovou kategorii 25 až 34 let, tedy takovou, která již není ovlivněna minulým režimem, má ČR čtvrtou nejhorší pozici. Pouze 13,4 % populace ve vybraném věku má ukončené vysokoškolské vzdělání. Za Českou republikou je pouze Slovensko (12,8 %), Polsko (12,0 %) a Litva (11,6 %). Často se opakující diskuze, že máme příliš mnoho vysokých škol, tedy není založena na evropské komparaci.

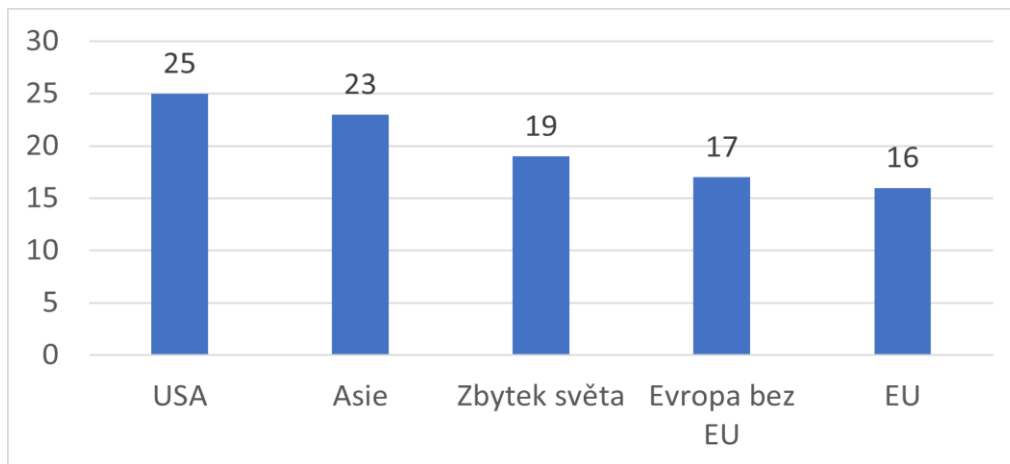
Graf 4: Podíl vysokoškolsky vzdělané populace ve věkové skupině 25 až 34 let

Zdroj: Eurostat, 2024.

Navíc české vysoké školství ani z pohledu kvality neaspiruje na nejvyšší příčky v rámci hodnocení celosvětového žebříčku. Dle QS World University Rankings je z globálního hlediska nej kvalitnější univerzitou Karlova Univerzita. Tato vysoká škola, založená v roce 1348, se v seznamu umístila na místě 246. Následuje Masarykova Univerzita (408), Vysoké učení technické v Praze (420) a další jsou nad hranicí 500. Ostatně země Evropské unie se v rámci tohoto přehledu umístily nevalně. V top 20 nejprestižnějších univerzit na světě se nenachází ani jedna univerzita z EU. Nejvýše umístěná je Université PSL na 24. místě. V top 100 dominují USA se zastoupením 25 nejlepších univerzit, následuje Asie s 23 a Evropa bez Evropské unie má 17 nejlepších vysokých škol na světě. Tento počet je dán primárně díky Spojenému království, kde je jich dohromady 15. V samotných zemích Evropské unie se nachází jenom 16 nejlepších univerzit světa.

Graf 5: Rozdělení 100 nejlepších škol dle regionu

Zdroj: QS World University Rankings 2025, vlastní zpracování.

Závěr

Budoucnost České republiky, ale i Evropy bude definována kvantitou a kvalitou lidí, kteří budou žít na jejím území. Ovlivnit demografický vývoj bez výrazného navýšení migrace je úkol mimořádně obtížný. Co však stát ovlivnit dokáže, zvláště pokud jde o nastavení podmínek veřejného vzdělávání, je působit na budoucí schopnosti pracovní síly. Reforma vysokého školství směrem k navýšení kvality jako i kvantity, s postupnou úpravou oborů je podmínkou nutnou k zabezpečení dynamického hospodářského růstu v následujících dekadách.

Zdroje

- Český statistický úřad. Vysoké a vyšší odborné školy. Statistika. <https://csu.gov.cz/vysoke-a-vyssi-odborne-skoly>
- NRR, 2024. Národní rozpočtová rada. Zpráva NRR o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí 2024. Národní rozpočtová rada. <https://www.rozpocetovarada.cz/publikace/zprava-nrr-o-dlouhodobu-udrzitelnosti-verejnych-financi-2024/>
- MF, ČR 2024. Makroekonomická predikce—Listopad 2024. Ministerstvo financí ČR. <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2024/makroekonomicka-predikce-listopad-2024-57608>
- Eurostat, 2024. Population by educational attainment level, sex and age (%) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifs_9903/default/table?lang=en
- QS World University Rankings 2025. Top Universities. <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings>

Autor

MARTIN ZEMAN

Analytik

Martin Zeman vystudoval Národohospodářskou fakultu a Fakultu podnikohospodářskou na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na VŠE také obhájil svou dizertační práci. Odborně se zabývá hospodářskou politikou, fiskální politikou a veřejnými financemi. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a publikuje komentáře v médiích. Několik let působil jako poradce ministryně a také v dalších institucích zabývajících se veřejnými financemi.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

www.politikaspolecnost.cz

+420 602 502 674

office@politikaspolecnost.cz